

REFLECTAREA ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ DIN VALEA JIULUI A PROBLEMATICII CULTURALE DIN PERIOADA INTERBELICĂ

Mircea Baron

În șirul instituțiilor chemate să contribuie la realizarea unei vieți spirituale autentice în Valea Jiului în perioada interbelică se situează, alături de societățile culturale, științifice, religioase, biblioteci, cazinouri, ansambluri corale și orchestrale etc., și presa.

În Valea Jiului putem vorbi, mai ales după primul război mondial și până astăzi, de o continuitate a mijloacelor de informare tipărite. În perioada interbelică, la fel ca și în alte domenii de activitate, se remarcă creșterea cantitativă și mai ales calitativă a presei din Valea Jiului, o continuitate și mai ales o încercare a acesteia de a se impune ca lider de opinie având ambiția de a fi o oglindă mai mult sau mai puțin fidelă, mai mult sau mai puțin obiectivă a realităților, să abordeze și deci să se implice în cele mai stringente probleme care vizau aspectele specifice ale zonei: mineritul, eterogenitatea etnică și religioasă a populației, ridicarea nivelului intelectual al acesteia, condițiile sociale, urbanizarea, etc. Dezvoltarea numărului de publicații tipărite, faptul că unele au avut o periodicitate remarcabilă și mai ales o lungă existență, se explică prin creșterea potențialului economic al Văii Jiului, prin creșterea numerică a populației și a intelectualității, a știutorilor de carte, într-un cuvânt, a celor dispuși să sprijine, prin interesul lor, de creatori de gazete și de cititori, acest demers, prin dorința oamenilor politici, și nu numai a acestora, de a dispune de un mijloc de propagandă ieftin și nu dificil de realizat, cu care să-și impună ideile, obiectivele, etc. Crește de asemenea, numărul tipografiilor, cinci în anii '30 ai secolului al XX-lea – la ele tipărindu-se o parte a acestor publicații, altele tipărindu-se la Deva sau Tg. Jiu.

Numărul lor este important, reflectând opinii politice, dar și de natură sindicală, profesională (învățăământ și minerit), culturală și religioasă. Ele sunt tipărite în limba română (8), maghiară (9), germană (1) și, ca o reflectare a caracterului etnic al Văii Jiului și mai ales a spiritului tolerant instaurat aici, unele apar bilingv (română-maghiară, (3).

Din acest șir de publicații (22), presa românească, născută în cadrul creat de integrarea Văii Jiului în noua realitate geopolitică apărută după Marea Unire din 1918, are un rol important, o menire fundamentală, aceea de a contribui la impunerea elementului românesc în această zonă. Pentru aceasta, presa românească va fi principala tribună cu ajutorul căreia se va încerca educarea populației din Valea Jiului în spiritul dragostei față de valorile perene ale societății românești geografic al Văii Jiului, în special, va fi chemată să sprijine, prin informare analiză, găzduirea diverselor opinii etc., întregul demers cultural care se produce aici în perioada interbelică.

Este cazul să amintim care sunt cele mai importante dintre aceste publicații: Primul ziar românesc care apare în Valea Jiului a fost, după știința noastră, „*Graiul Muncitorilor*”¹. Ziarul, ce apare între 1921-1925, se dorea a fi un purtător de cuvânt al Centrului din Petroșani al Sindicatelor Naționale din Transilvania, Crișana, Maramureș și Banat, organizație creată în 1919. Urmează apoi „*Gazeta Jiului*”, fondată la 1 ianuarie 1922 de către Gheorghe Tătărescu, la acea vreme jurist-consult la Societatea „Petroșani” și președinte al filialei Hunedoara a P.N.L. Subintitulată „Organ de propagandă culturală și de informațiuni” gazeta va fi tipărită la Tipografia „Jiul Cultural” aparând în 50-52 de numere anual până la 1 aprilie 1928. „*Avântul*”, cea mai longevivă dintre toate gazetele ce vor apărea în Valea Jiului, continuă prin format, rubrici, printr-o parte a colectivului redacțional, prin afinități politice mai mult sau mai puțin manifeste „*Gazeta Jiului*”. Ziarul a apărut sub redacția lui Vasile B. Taloescu, care era și director-proprietar, din aprilie 1928 și până în 1947. Longevivul ziar a fost tipărit în perioada interbelică la Institutul de Arte Grafice „Nicu D. Miloșescu” din Tg. Jiu, cu excepția câtorva numere tipărite la tipografiile „Viața Literară” din București (VIII.1935, nr.2-3) și „*Patria*” din Deva (X, 1937, nr. 45-46, 47-48). Ziarul a păstrat formatul înaintașului său și până în 1940, cu excepția anilor 1932-1933, 1938-1940, când apare bilunar, a apărut săptămânal de obicei duminică, în 4, mai rar în 2 sau 6 pagini. Un alt ziar săptămânal, ai căror redactori nu și-au ascuns deloc simpatiile politice, a fost „*Valea Jiului*”. Ziarul, care avea ca subtitlu „Organ săptămânal, politic, de cultură și informațiuni”, a apărut între 16 octombrie 1930-12 mai 1931 sub direcția unui comitet și a fost tipărit la Institutul de Arte Grafice „Nicu D. Miloșescu” din Tg. Jiu. A fost un ziar scos de simpatizanți și membrii Partidului Național Țărănesc. Poate fi amintită și o revistă profesională „*Plaiuri Hunedorene*”, publicație care a încercat să sprijine, mai ales pe linie metodică, învățământul hunedorean. Evitând orice implicare politică și dedicându-se în exclusivitate ideii nobile a slujirii școlii și învățământului românesc, revista „Asociației Corpului didactic

1. Prima tipăritură românească în Valea Jiului, apare, se pare, la Vulcan, în 1916 și avea un caracter religios „*Calea Vieții. Învățătură creștinească pentru poporul românesc*”.

primar din județul Hunedoara a apărut între septembrie 1930-aprilie 1944, și din cei 14 ani ai existenței sale, timp de 12 ani a fost redactată și administrată de învățători din Valea Jiului.

Făcând o analiză a acestor publicații putem spune, că fără a avea un caracter eminent cultural, ele au oferit spații pentru reflectarea problematicei culturale din perioada interbelică: prin prezentarea principalelor evenimente culturale ce s-au produs în Valea Jiului, prin găzduirea unor luări de poziție față de diferite aspecte de ordin cultural sau care țin de formarea unei anumite atitudini moral-civice², prin publicarea în rubrici speciale, intitulate, „Foița culturală” a Gazetei Jiului³, „Foița Graiului Muncitorimei”⁴, „Urzica”⁵ și, nu numai, a diferite creații literare aparținând marilor scriitori sau a unor lucrări și schițe istorice, etc.

Această preocupare este rezultatul unui crez pe care cei ce s-au considerat îndreptățiți să aibă un rol în procesul de educare și de propășire al Văii Jiului și l-au format și asumat. Într-un articol publicat, în 1923, de preotul greco-catolic din Lonea, Virgil Pop și intitulat, „Suprema sforțare pentru cultură în Valea Jiului” este scos în evidență rolul culturii în procesul de educare a membrilor societății cât și rolul instituțiilor într-un asemenea proces. Virgil Pop credea că „prin cultură vom căpăta o muncitorime de valoare, onestă și morală, un element de supremă necesitate pentru societate și stat. Cultura... îl va povățui în toți pașii săi și în toate lucrările sale, îl va ajuta să-și învingă năvăturile și patimile sale, îl va smulge din brațele alcoolismului și desfrâul de tot felul... îl va îndrepta spre bunăstare, îl va face un element de ordine și disciplină la care poate conta societatea și țara”⁶. Pentru a realiza acest deziderat a fost nevoie nu numai de condiții materiale: bani, investiții, de receptorul actului de cultură – cetățeanul, dar și de personalități care au acționat în această direcție. Gazetele au putut apărea datorită interesului unor intelectuali, care și-au asumat fie conducerea, fie realizarea practică a acestora. Sunt oameni despre care astăzi se știe foarte puțin sau nu se mai știe nimic,

2. Vezi campania dusă împotriva alcoolismului și ca exemplu articolul „Mlădițe amenințate” din Gazeta Jiului, II, 1923, nr.7, p.2 („Boala cea mai întinsă a populației din Valea Jiului este patima, plăcerea băuturilor spirtoase”).

3. De exemplu: Petre Ispirescu, Numai cu vitele se poate scoate sărăcia din casă. (Ibidem, II, 1923, nr.11, p.2); I. Lupaș, Stăruințele lui Șaguna la curtea din Viena în favoarea cauzei naționale (Ibidem, II, 1923, nr.25, p.2); A. France, Cântărețul din Kymeja, Ibidem, IV, 1925, nr.2, p.3) etc.

4. De exemplu: I. Lupaș, Gheorghe Pop de Băsești; Liviu Mihali, Ocna și resbelul (Graiul Muncitorimei, III, 1923, nr. 3, 4, p.3-4).

5. De exemplu: tableta satirică semnată Iacob Trahanache, Pe de-ndoașele, îndreptată împotriva P.N.L. (Valea Jiului, I, 1930, nr. 5, p.3) etc.

6. Gazeta Jiului, II, 1923, nr. 13, p.1.

dar care între cele două războaie mondiale au însemnat mult în peisajul atât de eteroclit al Văii Jiului, ei asumându-și prin proprie voință, prin poziția socială și profesională, prin cerința oamenilor, rolul de lideri ai comunității românești și nu numai, din această zonă: părintele protopop Ioan Duma, dr. Romulus Miocu, ing. Iosif Iancu, ing. Tiberiu Timoc, Vasile B. Tatoescu, profesor Ioan Niciu, maistrul tipograf Teodor Munteanu, institutorul Alexiu David, etc.

Presa a reflectat modul în care s-au constituit și au funcționat diferitele instituții culturale din Valea Jiului. „Gazeta Jiului”, în numărul său festiv din 1925, dedicat împlinirii a cinci ani de existență a ziarului, publica un articol intitulat „Instituții de seamă românești - Jiul Cultural S.A.” din care aflăm că această instituție cu rol important în sprijinirea procesului cultural, instructiv și educativ din Valea Jiului s-a creat în 1921 din inițiativa materială a unor intelectuali din regiune⁷. „Gazeta Jiului” poate fi considerată și un oficios al „Despărțământului Jiu” al ASTREI, în paginile sale reflectându-se întreaga activitate organizatorică și practică a instituției⁸, misiune preluată de ziarul „Avântul”⁹. Sunt prezentate de asemenea constituirea și activitatea altor instituții cum ar fi: Casinoul Românesc „Jiul” de la Petroșani¹⁰, „Reuniunile” religioase ale diferitelor confesiuni¹¹; Cercul Valea Jiului al „Asociației clerului Andrei Șaguna”, care în iulie 1923 a organizat la Petroșani o serie de manifestări prilejuite de împlinirea a 50 de ani de la trecerea în neființă a mitropolitului ortodox al românilor din Transilvania și Ungaria, Andrei Șaguna (1809-1873)¹²; F.O.R. (Frăția Ortodoxă Română), Despărțământul Jiu, creat în martie 1933, sub președinția protopopului Ioan Duma¹³; A.G.R.U. (Asociația generală a românilor uniți)¹⁴; a organizațiilor de tineret din Valea Jiului: Uniunea Tineretului Român din Vulcan (1923)¹⁵, Clubul tineretului român „Jiul” (1930)¹⁶, Asociația studenților români din Valea Jiului (1933)¹⁷ care își propuneau să contribuie prin diferite activități „la ridicarea nivelului cultural, educării științifice și economice a muncitorilor și țăranilor din Valea Jiului”¹⁸.

7. Ibidem, IV, 1925, nr. 10, p. 6-7.

8. Ibidem, IV, 1925, nr. 15, p. 1-2.

9. Despre activitatea ASTREI în Valea Jiului, vezi M. Baron, *Activitatea ASTREI în Valea Jiului în perioada interbelică*, Restituiri, V, Deva, 1997, p.249-254.

10. Avântul, XI, 1938, nr.1, f. p.

11. Vezi de exemplu Reuniunea „Sf. Pavel” și Reuniunea „Sf. Maria” a bărbaților și femeilor greco-catolice de la Lonea (Gazeta Jiului, II, 1923, nr.7, p. 3.).

12. Ibidem, II, 1923, nr.25, p. 2.

13. Avântul, IX, 1936, nr. 13-15, p. 2.

14. Ibidem.

15. Gazeta Jiului, II, 1923, nr. 47, p. 2.

16. Avântul, III, 1930, nr. 40-41, p. 4.

17. Ibidem, VI, 1933, nr. 17, p. 3.

18. Ibidem.

Presa a reflectat în paginile sale aniversări importante di istoria noastră națională. Au fost scrise articole omagiale și s-au publicat ample reportaje de la manifestările dedicate acestor momente: omagierea lui Avram Iancu la împlinirea a 100 de ani de la naștere și a 50 de ani de la moarte²⁰, a lui Aurel Vlaicu la 10 ani de la tragicul său sfârșit²¹, a lui Gheorghe Lazăr la centenarul morții sale, a lui Vasile Goldiș²³, a marelui act al Unirii Transilvaniei cu România de la 1 Decembrie 1918²⁴, aniversării a 20 de ani de la constituirea Despărțământului Jiu al ASTREI²⁵ și a 75 de ani de la întemeierea ASTREI²⁶.

În acest context putem aminti și prezența presei la manifestările prilejuite de ridicarea unor monumete de cinstire a eroilor neamului de la Lonea: „Monument – Mausoleu al Eroilor” – 5 iulie 1924 și Vulcan: „Monument al Eroilor” - 21 noiembrie 1926²⁸. Ziarul „Avântul” va face în paginile sale campanie de presă pentru ridicarea la Petroșani a unui monument dedicat „Minerului”, inițiativa, aparținând unui Comitet, în frunte cu Ion E. Bujoiu, director general și Tiberiu Timoc, director tehnic al Societății „Petroșani”, nefinalizându-se însă²⁹.

Tot presa este cea care popularizează mișcarea culturală desfășurată în Valea Jiului în perioada interbelică. De aici aflăm despre constituirea în 1920, la Petroșani a „Corului intelectualilor români”³⁰, având ca suport „Reuniunea de cântări” condusă de profesorul de muzică Ubald Boga³¹; de constituirea în 1922 a „Reuniunii de cântări și muzică” din Petroșani care avea ca președinte pe inginerul Tiberiu Timoc, director la Societatea „Petroșani”³²; constituirea la Petroșani, tot în 1922 a „Corului vocal” al Cercului Meseriașilor³³; înființarea la Lonea în 1920 a „Corului minerilor” condus de preotul Sebastian Ciocan, funcționar la Direcția Minelor Lonea³⁴, același care în 1922 crează aici Societatea corală „Reuniunea de cântări Jiana”³⁵; organizarea unor concerte și concursuri

19. Gazeta Jiului, III, 1924, nr. 34, p. 1.

20. Ibidem, I, 1922, nr. 41, p. 3.

21. Ibidem, II, 1923, nr. 32, p. 3.

22. Ibidem, II, 1923, nr. 37, p. 1.

23. Avântul, VII, 1934, nr. 8-9, p. 4.

24. Gazeta Jiului, II, 1923, nr. 47, p. 2.

25. Avântul, V, 1932, nr. 12, p. 3.

26. Ibidem, IX, 1936, nr. 33-34, p. 1.

27. Gazeta Jiului, III, 1924.

28. Ibidem, V, 1926, nr. 48-49, p. 2.

29. Avântul, II, 1929, nr. 4, p.1, nr. 27, p.1.

30. Gazeta Jiului, I, 1922, nr. 6, p. 2.

31. Ibidem, I, 1922, nr. 5, p. 2.

32. Ibidem, I, 1922, nr. 6, p. 2.

33. Ibidem, I, 1922, nr. 37, p. 3.

34. Ibidem, I, 1922, nr. 2, p. 3.

35. Ibidem, I, 1922, nr. 28, p. 3.

corale, cum este cel desfășurat în mai 1926 la sala „Cazinoului Muncitoresc” din Petroșani, în organizarea „Gazetei Jiului cu participarea a 8 coruri”³⁶.

În „Gazeta Jiului” din 1922 găsim un articol intitulat „Teatru în Petroșani”, în care se vorbește de intenția unor cetățeni maghiari de a constitui o trupă de teatru, formată din 40-50 de membri, autorul articolului considerând această întreprindere ca „un imbold nou din care să învățăm”³⁷. Presa va prezenta inițiativa inginerului Iosif Iancu, șeful Inspectorului General al Minei de Cărbuni din Valea Jiului de constituire, în cadrul „Casinei Române Jiul”, a unei „Societăți pentru propagandă și stimularea vieții teatrale în România” care să se ocupe cu crearea unui „Fond de teatru” destinat a sprijini organizarea unei stagiuni teatrale în Valea Jiului³⁸. În acest context merită amintită preocuparea pentru ca presa să devină o oglindă fidelă a tuturor manifestărilor teatrale ce se produc în Valea Jiului: prezentarea spectacolelor, a actorilor. În „Gazeta Jiului” întâlnim o prezentare a marelui actor Constantin Nottara, care este întâmpinat în Valea Jiului cu urarea: „Bine ai venit maestre!”. Ziarul se face mesagerul iubitorilor de teatru, spunând despre prezența lui Constantin Nottara în Valea Jiului că „ai venit să ne aduci o fărâmiță de bucurie cu care să ne îndulcim viața. Avem nespuse bucurii să te vedem în mijlocul nostru și daoria, în același timp, să te sărbătorim cu tot fastul necesar în atari împrejurări. La rândul său, Constantin Nottara, într-un interviu acordat ziarului arăta că a rămas plăcut impresionat de primire, de sala de teatru, de atitudinea „grupului de intelectuali care sprijină teatrul românesc, o întreprindere nouă pe aceste meleaguri”³⁹.

Există și alte manifestări culturale a căror prezentare o găsim în paginile ziarelor din Valea Jiului. Oricum presa este o oglindă fidelă a realităților din Valea Jiului și în acest context are o contribuție importantă în formarea intelectuală a celor care lucau și trăiau aici.

36. Ibidem, V, 1926, nr. 22, p. 3, nr. 23, p. 2.

36. Ibidem, V, 1926, nr. 22, p. 3, nr. 23, p. 2.

37. Ibidem, I, 1922, nr. 22, p. 1.

38. Ibidem, IV, 1925, nr. 6, p. 2.

39. Ibidem, VI, 1927, nr. 24, p. 1.

**LA PROBLÉMATIQUE CULTURELLE D'ENTRE-DEUX-GUERRE
REFLÉTÉE DANS LA PRESSE ROUMAINE DE LA VALÉE DE JIU**

Résumé

L'auteur essaie de présenter la modalité de réflexion dans la presse roumaine de la Vallée de Jiu la problématique culturelle.

On présente les principales publications roumaines qui ont apparu dans la Vallée de Jiu pendant la période entre les deux guerres mondiales et ensuite on fait une présentation de la modalité du soutien de l'acte culturel par la presse de cette zone à spécificité ouvrière: par des rubriques spéciales, par des articles de fond qui traitaient des aspects culturels et éducatifs, par le réfléchissement plus sommaire ou plus détaillé des préoccupations de différentes institutions et catégories sociales pour l'acte de culture.

Sur la base de ces préoccupations on peut conclure que la presse a été un miroir fidèle des réalités de la Vallée de Jiu et qu'elle a eu une importante contribution à la formation intellectuelle de ceux qui travaillaient et vivaient dans ces endroits.